

COM

ensenyar català als adults

8

A l'entorn de
la gramàtica textual

Sumari

COM ensenyar català als adults
Suplement núm. 8, octubre 1991
Publicació del Gabinet de Didàctica
© Departament de Cultura

5	Introducció	per Rosa Artigas
9	El com i el perquè de la lingüística textual	per Jaume Casassas
15	La modalització dels enunciats	per Ferran Lozano
26	Tipologies textuais	per Marta Fdez Villanueva i Jané
32	Text i cohesió	per Enric Vallduvi
37	La progressió temàtica	per Joan Bellès
55	La determinació	per Isidor Mari
59	Els connectors	per Josep M. Castellà
66	Dues idees per millorar un text escrit	per Daniel Cassany

Coordinació: Rosa Artigas.

Articulistes: Joan Bellès, Jaume Casassas, Daniel Cassany, Josep M. Castellà, Marta Fdez-Villanueva i Jané, Ferran Lozano, Isidor Mari i Enric Vallduvi.
Han col·laborat també en aquest suplement: Josep M. Mestres i Montse Romà.

Disseny: Javier Aceytuno. Fotocomposició: Anglofort, c/ Rosselló, 33, 08015 Barcelona. Impressió: Treballs Gràfics, c/ Santander, 74, 08020 Barcelona.
Tiratge: 4.000 ex. Preu de cada exemplar: 650 PTA. Dipòsit legal: B-16.424/83. ISSN 0213-8301.

Consultes, correspondència i subscripcions: Direcció General de Política Lingüística, c/ Mallorca, 272, 8è, 08037 Barcelona. Tel. (93) 215 90 04.

És incontrovertible que la nostra competència lingüística ens permet produir i identificar no només oracions ben formades, sinó també unitats lingüístiques supraoracionals (vg. Chomsky, 1980). Aquestes unitats supraoracionals també han de satisfer uns criteris de bona formació tant semàntics com sintàctics. De la unitat supraoracional màxima en diem *text* o *discurs* i dels criteris de bona formació que determinen l'acceptabilitat o naturalitat d'un text en diem *cohesió* o *coherència* (vg. Halliday i Hasan, 1976).¹ El text, com a unitat màxima, pot estar dividit en altres unitats lingüístiques més petites, que podem anomenar *segments* (*chunks* o *segments*, en anglès), la més petita de les quals és l'oració. Un text és cohesiu si els segments que conté satisfan els requeriments de combinació que discutirem a continuació. Aquests requeriments són, entre d'altres, continuïtat del fil temàtic, una segmentació escaient i ben marcada, cadenes referencials apropiades i compatibilitat dels embalatges informacionals de cada una de les oracions que componen el text. La manca de cohesió resulta en un text mal format o en un no-text.

El fil temàtic

Un text sempre tracta d'un tema. Hom sempre pot preguntar «De què va, aquesta història?» o «De què tracta, aquest avís?». Gairebé sempre podem contestar aquestes preguntes amb un mot o dos, que representa un cert referent o *ens discursiu*, o amb una oració, que representa una *proposició*. D'aquest ens o d'aquesta proposició en diem el *tema discursiu* (*discourse topic*). En certs gèneres i tipus de text el tema discursiu es fa palès mitjançant un títol. La unitat del text és donada en part pel fet que tots els seus components tenen alguna cosa a veure amb el tema discursiu. És a dir, estan «co-sits», per dir-ho d'alguna manera, pel mateix fil temàtic.

Tanmateix, no cal que aquest fil tingui repercussions estructurals en la forma del text i els seus segments. Si el tema discursiu és un ens, és molt probable que aquest ens sigui codificat força vegades per diverses formes referencials dins el text. Però això no és, ni de lluny, necessari. Vegem, per exemple, el text [1], adaptat de Válimaa-Blum (1988):

[1] *El reactor està compost de grans blocs de grafit que són travessats de dalt a baix per unes canonades d'alumini. Hi ha unes barres de cadmi que també van de punta a punta. I també cal una canonada grossa que transporti l'aigua necessària per a la refrigeració.*

El tema d'aquest discurs és l'ens «el reactor» (el text n'és una descripció). Tanmateix, l'única referència que s'hi fa és a la primera oració; les altres dues no l'esmenten per a res.²

Tot i això, en llegir el text hom l'interpreta com si tractés d'un sol tema i el troba cohesiu. És cert que aquesta interpretació cohesiva és possible gràcies al fet que el contingut semàntic de les oracions subsegüents pot re-

lacionar-se d'una manera lògica amb el contingut semàntic de la primera oració, ja que independentment el lector mitjà sap que no és improbable que prop d'un reactor hi hagi barres de metall i canonades. Compareu el text [1] amb el text [2], que té una manca clara de cohesió:

[2] *El reactor està compost de grans blocs de grafit que són travessats de dalt a baix per unes canonades d'alumini. Hi ha unes barres de pa que han eixit més aviat poc cuites. I també cal una canonada grossa que transporti l'aigua necessària per a la refrigeració.*

El nostre coneixement sobre reactors no ens permet relacionar la càrrega semàntica de la primera i la segona oració de cap manera, i per tant [2] és un no-text. Allò que és important, però, és veure que el tema discursiu no ha d'estar reflectit directament a l'estructura de cada una de les oracions del text, sinó que n'hi ha prou que trobem, d'alguna forma extratextual, de quina manera cada oració tracta amb el tema discursiu.

Més avall veurem que dins un text hi pot haver «interrupcions» que tractin d'un tema que té molt poc a veure amb el tema discursiu del text matriu. És a dir, que pot ser que dins un text hi hagi segments que no estiguin enfilats pel tema discursiu. Aquest fet i el fet que tot just hem comentat en referència al text [1] suggereixen que el lector o l'oient té una predisposició cognitiva a trobar cohesió en un text. Aquesta predisposició fa que hom pugui trobar cohesió allà on no n'hi ha tanta. Per descomptat, però, que aquesta predisposició té un cert límit, i hi ha casos com [2] i d'altres que veurem més avall on la textualitat del material lingüístic que tenim davant és totalment absent.³

Tot text, doncs, ha de tenir un tema discursiu que és responsable en part de la seva cohesió. Aquest tema és el fil que uneix els diferents segments del text, fent que tractin, a un nivell global, sobre el mateix. Tot i això, també s'ha vist que aquest fil no cal que enfilí, estrictament parlant, totes les oracions del text, ja que l'oient, si hi ha un mínim de garanties, sempre intenta cercar la cohesió.

L'articulació sintàctica i semàntica del text

La noció de segment reflecteix la impressió que tenim com a parlants d'una llengua que certes oracions dins d'un text formen unitats supraoracionals que es defineixen tant formalment com pel contingut. Aquestes unitats, en certa manera, són anàlogues a les unitats infraoracionals que anomenem *constituents*. Els constituents són agrupats dins de cada oració d'acord amb una sèrie de regles de constituència que resulten en l'estructura jeràrquica de l'oració (vg. Bonet i Solà, 1986, per exemple). De la mateixa manera que les oracions presenten una estructura sintàctica interna, els textos també ho fan. Quan parlem o escrivim, els diversos segments del text o discursos que generem no estan

agrupats de qualsevol manera, sinó que segueixen una sèrie de pautes d'agrupament. El resultat és una composició jeràrquica del text on els segments més petits, les oracions, formen segments més grossos que, per la seva banda, s'agrupen amb altres segments fins a arribar al segment màxim, el text.

Malgrat que, com ja ha estat esmentat, el text ha de mantenir una unitat temàtica global, cada un d'aquests segments presenta una unitat de significat que acompanya la unitat sintàctica. Aquest significat del segment pot ser, entre d'altres, una descripció, un esdeveniment o una instrucció. Per la seva banda, les relacions que coordinen o subordinen un segment amb un altre també tenen el seu fonament semàntic. Per exemple, donat un text que representi una tongada d'instruccions per complir una tasca, hom el pot dividir en segments que representin cada una de les subtasques, o, donat un text que representi una descripció, podem dividir aquesta descripció en diferents subdescripcions de diferent mena. És a dir, que cada segment té un significat intrínsec i, alhora, adquireix un segon significat per virtut de la seva relació amb els segments adjacents dins un text concret. Per exemple, un segment pot ésser una descripció i alhora funcionar d'interrupció, especificació, o com al text [3], una exemplificació de suport per a una afirmació feta prèviament:

[3] *Tu i jo som diferents. [SEGMENT: Tu ets alt i gros com un talós. Jo sóc xic, tic, mic, canacurt i ballaric.] Com vols que ens prenguin per germans?*

El següent exemple, adaptat d'un exemple semblant de Livia Polanyi (vg. Polanyi, 1988, i altres referències citades allà), il·lustra la importància de l'agrupament de les oracions d'un text en segments intermedis. El text [4] és la descripció d'un individu dit Joan i és un text força normal. El text [5] representa exactament la mateixa descripció, però en canvi presenta una manca de cohesió força evident:

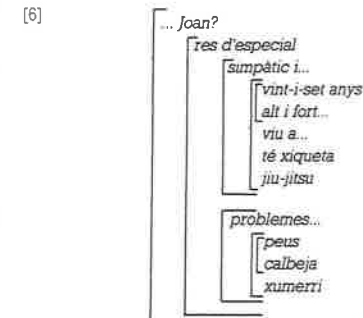
[4] *I del Joan, què me'n pots dir? Home, no té res d'especial. És simpàtic i molt bon jan. Té vint-i-set anys. És alt i fort com un roure. Viu a la Faió. Té una xiqueta de tres anys. Fa jiu-jitsu. Té alguns problemes, però. Li suen els peus. Comença a calbejar. I li agrada massa el xumerrí.*

[5] *I del Joan, què me'n pots dir? Home, no té res d'especial. Comença a calbejar. Té vint-i-set anys. Li agrada massa el xumerrí. Fa jiu-jitsu. És simpàtic i molt bon jan. Té una xiqueta de tres anys. És alt i fort com un roure. Li suen els peus. Té alguns problemes, però. I viu a la Faió.*

Aquest contrast mostra que l'estructura interna del text no pot ser una estructura plana o merament lineal on les oracions s'enfilen una darrere de l'altra, sinó que hi ha un mínim agrupament d'oracions a nivell intermedi. És a dir, la descripció del Joan a [4] no és una mera llista de propietats, sinó que aquestes propietats estan organitzades d'acord amb les seves característiques semàntiques. Les propietats negatives, per exemple, es

presenten juntes i a més són introduïdes per una afirmació general («té alguns problemes»). De la mateixa manera, hom també tendeix a agrupar les característiques físiques.

Tenint això en compte, hom pot proposar una estructura jeràrquica per al text [4] que reflecteixi aquests agrupaments semàntics.⁴

És clar que aquesta mateixa descripció podria fer-se d'altres maneres i proporcionar tot i així un text cohesiu. El que és important, però, és observar que el text esdevé mal format si no presenta un mínim de cohesió semàntica i sintàctica interna. Amb la versió [5], tanmateix, no podem fer cap agrupament com els que hem fet a [6]. El text [5] ens obliga a adoptar una estructura totalment plana, on totes les oracions tenen la mateixa relació de dependència amb el text com a tot. Això ocorre clarament amb la naturalesa d'algunes de les oracions que el text inclou: l'oració «Li suen els peus» mostra una òbvia dependència jeràrquica de l'oració «Té alguns problemes». Els fets, situacions o processos que un text codifica tenen un cert grau d'articulació interna. D'una manera anàloga, el text que codifica aquests fets, situacions o processos té un cert grau d'articulació estructural que correspon, encara que no sempre d'una manera directa, amb l'articulació dels elements codificats.

Partícules discursives

Les relacions semàntiques entre segments no són donades només per la posició relativa d'aquests a l'estructura sintàctica. En tot text hi ha una sèrie de partícules la funció de les quals és expressar i especificar precisament quina mena de relació existeix entre diferents segments d'un discurs (vg. Halliday i Hasan, 1976; Reichman, 1985). Al text [4] hi ha una partícula discursiva, però, que indica que l'oració que l'acompanya inicia un nou segment que manté una relació semàntica d'oposició amb el segment precedent. En aquest cas concret indica el pas de les propietats positives a les negatives i

fa necessari un salt cap amunt en l'estructura jeràrquica del text.

De partícules discursives, n'hi ha força i totes representen diferents maneres d'incorporar l'oració que les acompanya a l'estructura jeràrquica del text: *aleshores*, *a més a més*, *bé*, *d'altra banda*, *doncs*, *com anava dient*, *per cert*, *però*, *tanmateix*, *tant se val*, etc.⁸ Per exemple, l'efecte de la partícula *per cert* és indicar la creació d'un nou segment que representa una interrupció del segment que estàvem creant fins *aleshores*. *Per cert* indica, alhora, que el segment que de moment deixem de banda no s'ha de considerar tancat, ja que hom hi pensa tornar un pic la interrupció s'hagi clos. D'altra banda, hi ha la partícula *doncs*, *com anava dient* que indica precisament el retorn a un segment discursiu que s'havia interromput temporalment amb algun incís. Considerem per exemple, l'estructura del text [7], que representem a [8]:

[7] *L'altre dia vaig veure el Jordi. Era allà a la trobada. Per cert, que ja ho sabies, que s'han separat, amb la Núria? Si noi, un escàndol. Doncs, com anava dient, era allà a la trobada i em va dir que el projecte aquell que empatava encara està penjat.*

[8]

```

  | vaig veure el Jordi
  | era a la trobada
  |-----|
  | Per cert, sabies... Núria?
  | escàndol
  |-----|
  | Doncs com anava dient, era a...
  | va dir que...
  
```

Es prou clar que *per cert* enceta un tema relacionat però diferent del tema principal del text. La presència d'aquesta partícula dona cohesió al text indicant on s'ha de subordinar el segment que introdueix dins de l'estructura jeràrquica del text i especificant, a més, que aquesta subordinació és del tipus «interrupció». El segment introduït per *per cert* interromp la narració, però aquesta narració s'ha de reprendre un pic la interrupció s'ha acabat. La partícula *doncs*, *com anava dient* indica que el segment discursiu subsegüent no s'ha d'agrupar a l'última oració enunciada, sinó que s'ha d'incorporar a l'estructura del text mitjançant un nòdul més alt, representant així la seva no-pertinença a la interrupció ja closa.

En resum, veiem que la divisió d'un text en segments intermedis ens permet reflectir d'una manera estructural la composició semàntica d'aquest text. Hi ha, en aquest sentit, una correlació positiva entre la cohesió d'un text i la seva riquesa estructural. Si un text presenta una estructura jeràrquica sofisticada, com el cas del text [4], el grau de cohesió és elevat. Aquesta cohesió pot incrementar-se encara més mitjançant l'ús de partícules discursives que ens indiquen de quina manera incorporar cada nova oració a l'estructura del text i assenyalen quina és la relació entre diferents segments del mateix

discurs. De vegades aquestes partícules són imprescindibles i la seva absència fa que el text sigui mal format. Proveu, si no, de treure la partícula *doncs*, *com anava dient* (i la repetició de l'oració que l'acompanya) del text [7].

Relacions de referència

Les diferents operacions estructurals d'agrupament i l'ús de diferents partícules discursives ens permeten expressar quina és la relació semàntica entre segments (oposició, exemplificació, interrupció, etc.). Ara bé, tal com s'ha dit més amunt, tots aquests segments formen part d'una sola unitat lingüística i, per tant, a un nivell més global, tots tracten del mateix tema discursiu. Considerem, per exemple, el text [9]:

[9] *Socarrimeu algunes cuixes de pollastre. Greixeu una plata de pírex amb una mica de llard i poseu-hi les cuixes. Fiqueu-les al forn i rostiu-les fins que la pell es vegi torrada. Un pic cuites, guarniu-les amb una mica de julivert.*

El fil temàtic d'aquest text és una recepta per fer pollastre. Cada un dels segments d'aquest text descriu una subtasca, però allò que dona unitat al text és la tasca global. Ja hem vist que és normal que un mateix ens, si és o està relacionat amb el tema discursiu, com per exemple «les cuixes de pollastre» o «la plata de pírex», sigui esmentat més d'una vegada en la seqüència d'oracions que componen el text.

Es precisament en aquest esment o referència als ens discursius involucrats en el text on trobem un altre element que li proporciona cohesió. Mentre que és inevitable que haguem de referir-nos a un mateix ens un nombre de vegades dins d'una unitat textual, hi ha fortes restriccions en la manera que podem fer-ho. Aquí és on fem ús de recursos lingüístics com la distinció entre definit i indefinit i la pronominalització. Compareu el text [9] amb el text [10]:

[10] *Socarrimeu-les. Greixeu la plata de pírex amb una mica de llard i poseu-les en una plata de pírex. Fiqueu-les al forn i rostiu-les fins que la pell es vegi torrada. Un pic cuites, guarniu algunes cuixes de pollastre amb una mica de julivert.*

Aquest text és mal format, presenta una forta manca de cohesió. La recepta és pràcticament incomprendible. L'única diferència entre els dos textos és l'elecció de formes anafòriques per referir-nos als ens discursius que participen al discurs. Vegem per què.⁶

Els sintagmes nominals indefinits els usem només per referir-nos a ens que són desconeguts per a l'oient. És a dir, cada cop que toquem amb un sintagma nominal indefinit en un text l'entenem com una indicació que hem d'afegir un nou ens discursiu al context. Com que aquest ens discursiu ha d'ésser nou a l'oient, no pot haver estat esmentat abans en el text lingüístic, ja que *aleshores* no seria nou, sinó conegut. Els sintagmes nominals definits els fem servir per referir-nos a ens que són coneguts de

l'oient. Quan toquem amb un sintagma nominal definit l'entenem com una indicació que hem d'activar un ens discursiu que ja ens és conegut per algun mitjà. Aquesta coneixença pot ser deguda a una referència prèvia a aquest ens dins del mateix text, a una presència contextual o, fins i tot, a una coneixença prèvia totalment independent del text on trobem el sintagma definit. Per tant, l'ús d'un sintagma nominal definit és lícit com a primera referència a un ens en concret només quan aquest ens és conegut per l'oient d'antuvi. Finalment, tenim els pronoms, que són un subtipus de sintagma definit. L'ens discursiu que els pronoms codifiquen ha de ser no només ja conegut, sinó que, a més a més, ha d'estar ja activat. És a dir, per poder usar un pronom hom necessita un esment previ de l'ens que aquest pronom representa i, a més, aquest esment ha d'ésser suficientment recent.

Fixem-nos en la cadena de referència de l'ens «les cuixes de pollastre» al text [9]: *algunes cuixes de pollastre/les cuixes/les/les/les*. El primer esment que fem de les cuixes és mitjançant un sintagma nominal indefinit (*algunes cuixes de pollastre*). Aquesta forma referencial indefinida ens força a afegir un nou ens al discurs. Aquesta indicació és força apropiada a l'inici d'un text com aquest. Els esments subsegüents que fem del mateix ens ja no es fan mitjançant formes indefinides, sinó usant formes definides i, especialment, pronoms. Això també és força apropiat, ja que aquestes formes ens diuen que l'ens a què fa referència ja és conegut (i en el cas dels pronoms, conegut i activat). L'ús d'un sintagma nominal ple en lloc d'una forma pronominal al segon esment de les cuixes es deu, segurament, al fet que entre el primer i aquest segon esment hi ha d'altre material que intervé. Concretament, hi ha un segment discursiu que fa referència a la plata de pírex. Això fa que l'esment previ de l'ens «les cuixes de pollastre» sigui més allunyat estructuralment i que l'activació hagi ja cessat.

Comparem aquesta cadena de referència amb la cadena de referència del text [10], que, com hem vist, és un text mal format: *les/les/les/les cuixes de pollastre/algunes cuixes de pollastre*. En aquest cas el primer esment de l'ens «les cuixes de pollastre» es fa mitjançant un pronom. Aquest ús d'una forma referencial pronominal és totalment inapropiat, ja que indica que el seu referent és conegut per l'oient i a més que ja està activat al moment de l'enunciat, cosa que no és certa en aquest cas. Després trobem l'ús d'un sintagma nominal definit, que indica que el seu referent és ja conegut però allunyat de l'estructura del text. A causa d'això, la interpretació que obtenim és que l'ens representat per *les cuixes de pollastre* no és pas el mateix que l'ens representat per *les* a l'oració immediatament anterior. Finalment, hi ha el sintagma nominal indefinit *algunes cuixes de pollastre*, que s'hauria de referir a un ens nou per a l'oient i, per tant, mai esmentat al text, la qual cosa és, en aquest cas, clarament inapropiada.

La conclusió a què arribem és que la manera en què

hom codifica la referència als ens discursius que participen en un text pot diferenciar un text ben format d'un text mal format. Cada una de les oracions que formen part del text ha d'ésser sensible a la composició de les altres oracions del text (si més no, del text precedent) i a les relacions estructurals que hi ha entre aquestes diferents oracions. Sense unes cadenes de referència adequades hom no pot identificar els ens que participen en el discurs. Sense identificar aquests ens no sabem quin és el fil que uneix un segment amb l'altre dins del text, i, com a conseqüència, la unitat semàntica del text es perd.

L'emalatge informacional de les oracions

Comparem els textos [11] i [12]:

[11] *El Joan té un gos molt xic que es diu Ruc. De vegades li dona pells de pollastre i li agraden molt. Els ossos no els hi dona mai, però. Es podria escanyar. Hi ha d'anar amb cura, amb el Ruc.*

[12] *Té un gos molt xic, el Joan, que se'n diu, de Ruc. De pells de pollastre, li'n dona, de vegades i molt, li agraden. Però no els hi dona mai, els ossos. Es podria escanyar. Ha d'anar amb cura amb el Ruc.*

Aquí també veiem que el text [12] manca de cohesió. Ens sona molt estrany i ens és difícil de reconstruir la història que narra. En canvi, el text [11] és perfectament natural. La discrepància entre [11] i [12], aquí, no es deu ni a l'agrupament defectuós en segments ni a la codificació de referència errònia que hem vist als exemples anteriors. El problema, en aquest cas, és la incompatibilitat dels diferents emalatges informacionals de les oracions que componen aquest text.⁷

Aquest escrit no és el lloc adient per comentar amb detall les funcions dels diferents emalatges informacionals de l'oració. Tot i així podem il·lustrar l'efecte cohesiu d'aquestes construccions comparant l'última oració d'ambdós textos. Al text cohesiu l'última oració és «Hi ha d'anar amb cura, amb el Ruc.» Aquesta oració és, estructuralment parlant, una dislocació a la dreta on la frase *amb el Ruc* ha estat dislocada o desplaçada cap a la dreta de l'oració. Si hom la compara amb la seva corresponent oració canònica, que és la que s'ha fet servir al text mal format a [12], «Ha d'anar amb cura amb el Ruc», s'hi pot observar una diferència clara: la presència del pronom feble *hi* al primer cas. Aquesta presència del pronom és acompanyada d'un canvi en l'entonació de l'oració: mentre que a l'oració del primer bloc la prominència de l'entonació és damunt el mot *cura* i *amb el Ruc* es pronuncia amb un to més baix, a la segona *amb el Ruc* rep el màxim de prominència.

Oracions com la de [11] s'usen en català per indicar que part del contingut proposicional que expressen és informació ja coneguda per a l'oient o el lector. En aquest cas concret el contingut proposicional de l'oració és «el Joan ha d'anar-amb-cura-amb el Ruc». La dis-

locació a la dreta (junt amb l'absència del subjecte) indica que la informació «el Joan té-certa-relació-amb el Ruc» és informació que (l'emissor creu que) l'oient ja té i que l'únic que l'oient no sap és que aquesta relació és «haver-d'apar-amb-cura». Aquesta indicació és essencial al cas de [1], ja que pel context anterior ja sabem que hi ha una certa relació entre el Joan i el Ruc, ja que n'hem estat parlant (n'és l'amo, li dona pells, no li dona ossos).³

Ara doncs, podem entendre per què una seqüència d'oracions que formen un text pot ser inapropiada si els seus embalatges informacionals són incompatibles. Al cas que comentàvem al text [12], per exemple, la manca de dislocació a la dreta indica que l'oient no està informat de cap relació entre el Joan i el Ruc, la qual cosa entra clarament en contradicció amb el contingut proposicional de les oracions precedents. Una explicació paral·lela es pot donar per a les altres oracions de [12].

Veiem, per tant, que la cohesió d'un text també és donada per la compatibilitat dels embalatges informacionals de les oracions que componen aquest text. Una oració que forma part d'un text no pot presentar un embalatge que indiqui que part del seu contingut proposicional és ja conegut per a l'oient si aquest contingut no ha estat esmentat anteriorment, i viceversa, no pot indicar que part del contingut d'una oració és nou si aquest és ja conegut (encara que, de vegades, amb efectes retòrics, l'emissor pot tractar-lo de nou).

Sumari

Hom pot concloure, doncs, que no tota seqüència d'oracions forma un text. No podem enfilem una sèrie d'oracions escollides aleatòriament i dir que tenim un text. Cal una cohesió semàntica que es reflecteix en el fil temàtic i en la segmentació estructural del text, incloses les partícules discursives que indiquen quina relació hi ha entre segments. Ultra aquesta cohesió semàntica, cal una compatibilitat en les característiques formals de les oracions que componen el text. En concret, les oracions han de contenir formes referencials adequades i han de presentar embalatges informacionals adients. Sense aquestes restriccions de caire semàntic i estructural no hi ha cohesió i sense cohesió no hi ha text. ■

NOTES

1. Hom ha fet servir aquests termes amb significats diferents. La cohesió fa referència als aspectes que legitimen un text des de l'òptica estructural o superficial (codificació de referència, coordinació, etc.) i la coherència, als aspectes semàntics o subjacents (organització de la base temàtica, estructura informacional, etc.) (vg. Crystal, 1985). De fet, però, aquesta distinció es basa en un model lingüístic en particular i perd força validesa quan volem adoptar una posició més neutral. És per això que aquí farem servir *cohesió* com a terme global.
2. L'element *hi* de «hi ha unes barres...» a la segona oració no té cap valor referencial, ja que és part de l'expressió existencial *haver-hi*, v. gr. *Hi ha coses que no me les empasso*.
3. Valimaa-Blum (1988) analitza el fil temàtic d'un text com una *gestalt*. Ja que l'oient té unes certes expectacions de cara a la unitat temàtica del text, la troba fins i tot allà on potser estrictament no hi és (dins un cert límit). Aquest fenomen és paral·lel al fenomen de les *gestalts* visuals.
4. Aquesta mena de representació jeràrquica està adoptada de Grosz i Sidner (1986) i Webber (1988).
5. Moltes d'aquestes partícules també funcionen com a adverbis o operadors lògics en la semàntica oracional. Compareu els dos *aleshores* a *Volia pagar jo, però aleshores no tenia calés i Aleshores que hem de fer?*
6. La següent discussió sobre formes referencials i estatus referencial es basa principalment en el treball de Prince (1988).
7. Per a una discussió detallada de la funció i estructura de l'embalatge informacional, vegeu Vallduví (1990).
8. El concepte d'informació nova i vella que fem servir aquí és diferent del concepte d'ens conegut o ens nou del qual parlàvem a la secció dedicada a la referència. Un ens pot ésser conegut de l'oient i tot i així ser part de la informació nova de l'oració.

BIBLIOGRAFIA

- BONET, S.; SOLA, J. *Sintaxi generativa catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986.
- CHOMSKY, N. *Rules and representations*. New York: Columbia University Press, 1980.
- CRYSTAL, D. A *dictionary of linguistics and phonetics*. Oxford: Blackwell, 1985.
- GROSZ, B.; SIDNER, C. L. Attention, intention, and the structure of discourse. *Computational Linguistics* 12.175-204.
- HALLIDAY, M. A. K.; HASAN, R. *Cohesion in English*. London: Longman, 1976.
- POLANYI, L. «A formal model of discourse structure». *Journal of Pragmatics* 12.601-38 (1988).
- PRINCE, E. F. «The ZPG letter: Subjects, definiteness, and information-status» (1988), dins THOMPSON, S. A.; MANN, W. *Discourse description: Diverse analyses of a fund-raising text*. Amsterdam: Filadelfia: John Benjamins (en premsa).
- REICHMAN, R. *Getting computers to talk like you and me*. Cambridge: The MIT Press, 1985.
- VALIMAA-BLUM, R. *Finnish existential clauses-their syntax, pragmatics, and intonation*. Columbus: Ohio State University, 1988 (tesi doctoral).
- VALLDUVÍ, E. *The informational component*. Filadelfia: University of Pennsylvania, 1990 (tesi doctoral).
- WEBBER, B. L. «Discourse deixis: Reference to discourse segments». Dins *Actes de la 26a trobada anual de l'Association for Computational Linguistics*. Buffalo: State University of New York, 1988.

La progressió temàtica

per Joan Bellès

Els estudis de gramàtica textual desenvolupats els darrers anys han insistit en els conceptes de coherència i cohesió textual com a qualitats essencials d'un text ben construït. La majoria dels autors remarquen que una de les condicions indispensables perquè un text sigui coherent és que en ell la progressió temàtica o desenvolupament de la informació procedeixi d'una manera adequada. Per als professors de llengua, dedicats entre altres coses a guiar els alumnes en la correcta comprensió i construcció de textos, i per als professors de qualsevol altra matèria, això obre unes noves perspectives que van més enllà de la simple gramaticalitat de les frases i dels textos que tenen entre mans. La correcció o incorrecció dels textos, que tant preocupa un professor, pren així una nova dimensió, probablement més creativa i més engrescadora per al mateix alumne. Sovint, als marges dels textos produïts pels alumnes, el professor hi escriu expressions com «et repeteixes», «no dius res de nou», «et saltes passos», «desordenat», etc. Els alumnes, en efecte, sobretot quan escriuen textos no literaris, repeteixen conceptes innecessàriament, o expressen idees inconnexes perquè el suport en què es basen és en llur ment, però no l'han traspassat al paper. Moltes vegades l'alumne no pot fer-se conscient d'aquests defectes amb la mateixa exactitud amb què percep una correcció d'ordre sintàctic o d'ordre lèxic, i és perquè el professor ha fet aquelles observacions d'una manera intuïtiva i basant-se en la seva maduresa, però sense que pugui explicar d'una manera sistematitzada i científica el perquè de les incorreccions que ha assenyalat.

Les pàgines que segueixen intenten apropar el professor a l'estudi de la progressió temàtica, pensant més en la tasca pràctica del professor que en l'estudi exhaustiu d'una teoria o d'una casuística que queden reservades per als lingüistes.

El text com a portador d'informació

Qualsevol acostament a un text des de la perspectiva de la seva estructura temàtica parteix de dos pressupòsits teòrics fonamentals:

- a) Tot text conté una informació.
- b) Toda informació està inserida en un *co-text* o un context.

Qualsevol text conté una informació, molt elemental o molt extensa. Uns textos ens proporcionen informació sobre dades objectives, externes a l'home; d'altres ens informen de pensaments, estats d'ànim, desigs de la persona humana:

- [1] *Ahir hi va haver vaga de trens.*
- [2] *Quina llaua, aquesta vaga de trens!*
- [3] *Podries tancar aquesta porta?*

És evident que [1] pretén donar una informació objectiva, que [2] ens comunica primàriament un estat d'à-

nim de la persona i que [3], malgrat la seva forma interrogativa, ens comunica primàriament un desig o una ordre. Però no es pot oblidar que tant [2] com [3] ens donen també, indirectament, una informació sobre la realitat externa.

Uns textos els podem qualificar, doncs, d'informatius en sentit estricte perquè aquest és el seu objectiu primordial; d'altres ho són només indirectament ja que, a més de complir la seva funció comunicativa específica, forneixen de passada alguna informació sobre les persones o sobre la realitat externa.

Un telenoticiari, la majoria de textos d'un diari, gairebé tots els tractats científics, són textos de la primera classe. En canvi, solen ser de la segona classe els debats, moltes converses de caràcter personal i la majoria de textos marcadament poètics com, a tall d'exemple, el següent de Vicent Andrés Estellés:

- [4] *La nit pujava
lentament per l'escala;
i l'escollàvem,
amb pànic, en silenci,
per veure on s'aturava.*

Hi ha textos que ens proporcionen una informació real presentada com a real, com pot ser un text històric. Hi ha textos que ens donen informació de fets imaginaris, o amb mescla de fets reals i imaginaris, encara que presentats com a reals, com pot ser un conte o una novel·la.

Els teòrics de la informació i de la comunicació han engrunat els textos en unitats informatives. Un text pot contenir moltes unitats d'informació o molt poques. Això, teòricament, no depèn de la brevetat o de la seva prolinitat. En teoria, les dimensions d'un text més aviat guarden relació amb la seva simplicitat o amb la seva complexitat, derivades de les estructures sintàctiques externes que adopten, però a la pràctica, un text llarg i complex sol contenir més informació que no pas un de curt i simple.

Hem dit també que tota informació que apareix en un text en qualsevol fase del seu desenvolupament en pressuposa d'altra que, o bé s'ha donat ja en el mateix text, o bé pertany al context, o bé, encara, es recolza en el conjunt de coneixements compartits i actualitzats per l'emissor i el receptor.

PROPOSTA D'EXERCICI. Desglossau tots els elements informatius que intervenen en un text breu com el següent, produït a València el gener de 1990 arran de la projecció d'una exposició.

«L'exposició de Sorolla durarà fins al mes que ve i no anirà a cap altra ciutat.»

Elements informatius Elements implícits Pressupòsits
explícits (lloc i temps) compartits